

Хороновський О. І.,
кандидат юридичних наук,
здобувач відділу аспірантури і докторантури
Національної академії Служби безпеки України

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ УГРУПУВАНЬ НА ШКОДУ ЕКОНОМІЧНИМ ІНТЕРЕСАМ ДЕРЖАВИ

PROBLEMS OF CRIMINAL AND LEGAL ASSESSMENT OF THE ACTIVITIES OF TRANSNATIONAL ORGANIZED CRIMINAL GROUPS TO THE HARM OF THE STATE ECONOMIC INTERESTS

В статті розглянуто окремі аспекти та особливості кримінально-правової оцінки діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань на шкоду економічним інтересам держави. З'ясовано, що серед 35 складів злочинів у сфері господарської діяльності, основні зусилля організованих злочинних угруповань направляються на вчинення кримінальних правопорушень, передбачених статтями 205-1, 209 та 212 Кримінального кодексу України. Визначено наступні основні ознаки, які характеризують транснаціональність злочину: злочин вчинюється на території декількох держав; злочин вчинюється на території однієї держави, а злочинний наслідок має місце на території іншої держави; суб'єктом злочину є громадянин (громадяни) іншої держави. Крім того, встановлено наявність іноземного елемента в кримінально-процесуальних відносинах за наступних умов: об'єкт кримінально-процесуальних відносин знаходиться за межами країни, в якій розслідується кримінальне провадження (на території іноземної держави або міжнародній території); одним із суб'єктів кримінально-процесуальних відносин є іноземець, іноземна держава (іноземний державний орган), юридична особа-нерезидент, міжнародна організація; фактичний зміст процесуальних відносин реалізується за межами країни; юридичний факт, внаслідок якого виникають, змінюються чи припиняються кримінально-процесуальні відносини, має місце за межами країни, органи якої здійснюють провадження у справі тощо. Зроблено висновок, що обов'язковим етапом кримінально-правової оцінки діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань на шкоду економічним інтересам держави є визначення іноземного елемента, а правильне встановлення всіх суб'єктивних та об'єктивних ознак такого роду злочинів є однією з основних передумов для розробки теоретичних положень методики розслідування транснаціональних злочинів на шкоду економічним інтересам держави і, відповідно, покращення діяльності правоохоронних органів у протидії злочинності в цілому.

Ключові слова: кваліфікація, склад злочину, господарські злочини, сфера господарської діяльності, транснаціональність, іноземний елемент, кримінально-процесуальні відносини.

The article examines certain aspects and features of the criminal-legal assessment of the activities of transnational organized criminal groups to the harm of the state economic interests. It was underlined that among 35 types of crimes in the field of economic activity, the main efforts of organized criminal groups are directed to the commission of criminal offenses provided for by Articles 205-1, 209 and 212 of the Criminal Code of Ukraine. The following main features that characterize the transnational nature of the crime are identified: the crime is committed on the territory of several states; the crime is committed on the territory of one state, and the criminal consequence takes place on the territory of another state; the subject of the crime is a citizen (citizens) of another state. In addition, the presence of a foreign element in criminal procedural relations has been established under the following conditions: the object of criminal procedural relations is located outside the country in which criminal proceedings are being investigated (on the territory of a foreign state or international territory); one of the subjects of criminal procedural relations is a foreigner, a foreign state (a foreign state body), a non-resident legal entity, an international organization; the actual content of procedural relations is realized outside the country; the legal fact, as a result of which criminal-procedural relations arise, change or terminate, takes place outside the borders of the country whose bodies conduct proceedings in the case, etc. It was concluded that the obligatory stage of the criminal-legal assessment of the activities of transnational organized criminal groups to the harm of the state economic interests is the determination of the foreign element, and the correct establishment of all subjective and objective signs of this type of crime is one of the main prerequisites for the development of theoretical provisions of the methodology of investigation of transnational crimes to

the harm of the state economic interests and, accordingly, improvement of the activities of law enforcement agencies in combating crime in general.

Key words: *qualification, composition of the crime, economic crimes, sphere of economic activity, transnationality, foreign element, criminal procedural relations.*

На сучасному етапі діяльність транснаціональних організованих злочинних угруповань на шкоду економічним інтересам держави супроводжується вчиненням багатьох злочинів, від правильної кваліфікації яких, залежить якість, оперативність та обрана методика досудового розслідування.

На сьогодні практично відсутні дослідження, у яких комплексно б розглядалися питання кваліфікації транснаціональних злочинів, в тому числі на шкоду економічним інтересам держави, оскільки основна увага у кримінально-правовій літературі приділяється питанням кримінально-правової характеристики окремих складів злочинів.

Разом із тим, питання кваліфікації злочинів, вчинених організованими злочинними угрупованнями стало предметом розгляду у працях таких науковців як Ф.Г. Бурчак, Р.Р. Галіакбаров, П.І. Гришаєв, Ю.В. Гродецький, Н.О. Гуторова, А.Ф. Зелінський, М.Г. Іванов, М.І. Ковальов, О.О. Кваша, А.П. Козлов, Г.А. Кригер, П.С. Матишевський, Г.В. Новицький, Р.С. Орловський, М.І. Панов, В.С. Прохоров, П.П. Тельнов, А.Н. Трайнін, О.В. Ус, Б.С. Утевський, М.Д. Шаргородський, М.О. Шнейдер та ін. Незважаючи на те, що у зазначеному науковому доробку розглянуто чимало проблемних питань, пов'язаних з кваліфікацією злочинів, вчинених у співучасті, питання кримінально-правової оцінки діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань на шкоду економічним інтересам держави залишаються практично не дослідженими.

Загалом, кримінально-правова оцінка вчиненого особою діяння полягає у з'ясуванні всіх його кримінально-правових (юридично значимих) ознак, визначенні кримінально-правової норми, що підлягає застосуванню, та встановленні відповідності (тотожності, ідентичності) ознак вчиненого діяння конкретному складу злочину, передбаченому Кримінальним кодексом України, за відсутності фактів, що виключають злочинність діяння [1, с. 174].

В науковій літературі доволі поширеним є погляд щодо визнання двоаспектності кримі-

нально-правової оцінки вчиненого діяння. Так, власне термін «кваліфікація злочину», який є синонімічним кримінально-правовій оцінці, розглядається вченими у двох значеннях:

– для позначення певного процесу діяльності відповідних суб'єктів щодо оцінки та встановлення юридичної природи вчиненого діяння, відповідності між фактичними й юридичними ознаками посягання;

– для встановлення результату такої діяльності, який полягає у визначенні кримінально-правової норми (статті, частини статті) кримінального закону, яка передбачає відповідальність за вчинене. Саме тому традиційно вчені зосереджують увагу і на етапах (стадіях) кримінально-правової оцінки діяння:

– по-перше встановлення всіх фактичних (об'єктивних і суб'єктивних) обставин вчиненого діяння, які мають кримінально-правове значення;

– по-друге встановлення кримінально-правової норми (статті, частини, пункту статті Кримінального кодексу України), яка найбільш повно й точно передбачає відповідальність за вчинене особою діяння;

– по-третє констатація відповідності ознак вчиненого діяння (фактичних обставин справи) ознакам елементів складу злочину, передбаченого нормою кримінального закону, та закріплення такого висновку у відповідному процесуальному документі [2, с. 443–445]. Водночас варто визнати, що питання про кількість таких етапів (стадій) та їх сутність (зміст) у кримінально-правовій доктрині не отримало однозначного вирішення.

Як справедливо зазначається в науковій літературі, юридичною підставою кримінально-правової оцінки вчиненого діяння є склад злочину, під яким у науці кримінального права та слідчо-судовій практиці розуміють сукупність встановлених у кримінальному законі юридичних ознак (об'єктивних і суб'єктивних), які необхідні і достатні для визнання діяння як злочину. У складі злочину традиційно прийнято виділяти чотири елементи (кожен з яких охоплює відповідну

групу ознак, що його характеризують), а саме: а) об'єкт; б) об'єктивна сторона; в) суб'єкт; г) суб'єктивна сторона [3, с. 201].

На нашу думку, господарські злочини, передбачені розділом VII Кримінального кодексу України, найбільш повно відповідають поняттю «злочинність на шкоду економічним інтересам держави», оскільки трактування цього терміну і його застосування у правоохоронній практиці досить чітко визначає сутність такої злочинної поведінки.

В розділі VII Кримінального кодексу України міститься 35 складів злочинів у сфері господарської діяльності [4]. Більшість із вказаних злочинів вчиняються виключно на території України та не мають транснаціонального характеру. В той же час, з урахуванням статистичних даних Офісу генерального прокурора [5], основні зусилля організованих груп та злочинних організацій у сфері господарської діяльності направляються на вчинення таких злочинів як ухилення від сплати податків, легалізацію отриманого злочинним шляхом майна та підроблення документів для проведення державної реєстрації суб'єктів господарювання.

Таким чином, можемо констатувати, що у більшості випадків діяльність учасників транснаціональних організованих злочинних угруповань на шкоду економічним інтересам держави кваліфікуватиметься за статтями 205⁻¹ «Підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб-підприємців», 209 «Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом» та 212 «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)» Кримінального кодексу України [4]. А тепер зупинимось більш детально на складі кожного із зазначених кримінальних правопорушень.

Стаття 205⁻¹ Кримінального кодексу України «Підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб-підприємців» визначає злочин, що посягає на суспільні відносини у галузі державної реєстрації суб'єктів (юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців). Зауважимо, що основний нормативний акт, який визначає порядок цієї реєстрації, а саме Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та гро-

мадських формувань» передбачає можливість державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців [6].

Таким чином, основним об'єктом цього злочину є законодавчо встановлений порядок державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, а додатковим об'єктом можна вважати здійснення законної підприємницької діяльності, добросовісну конкуренцію, корпоративні права та права власності.

Безпосереднім предметом злочину є офіційні документи, що їх передбачено для державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

Об'єктивна сторона вказаного злочину полягає у перекрученні істини в офіційному документі, що призначений для проведення державної реєстрації. Такий злочин виявляється тільки в активній поведінці злочинця і може бути вчинений однією з декількох альтернативно передбачених дій: внесення до документів неправдивих відомостей; інше підроблення документів; складання неправдивих документів; видача неправдивих документів.

Склад злочину, є формальним, і злочин визнається закінченим з моменту вчинення однієї із зазначених у ній дій, незалежно від того, чи спричинили ці дії які-небудь наслідки і чи був використаний підроблений документ.

Суб'єктом злочину може бути: осудна особа, яка досягла 16-річного віку і виступає як засновник або набувач суб'єкта підприємництва – юридичної особи або за допомогою чужих чи підроблених документів реєструє такий суб'єкт, або реєструється як фізична особа-підприємець; службова особа підприємства або організації, яка прийняла рішення про створення юридичної особи; власник (засновник) юридичної особи, який прийняв таке ж рішення.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом.

Кваліфікуючі ознаки – повторність, попередня змова групи осіб, використання службового становища [7].

Щодо кримінально-правової оцінки злочинної діяльності за статтею 209 Кримінального кодексу України слід зазначити, що дане питання є вкрай актуальним для України, оскільки Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) стосовно

України запроваджувалися додаткові санкції як до країни, що не співпрацює у сфері боротьби з відмиванням «брудних» коштів.

Вперше стаття 209 Кримінального кодексу України з'явилась в 2001 році з прийняттям Верховною Радою України нової редакції Кримінального кодексу України. За роки існування цієї статті в Кримінальному кодексі України вона зазнала значних трансформацій.

Так виглядала перша редакція назви та фабули частини першої статті 209 Кримінального кодексу України:

«Стаття 209. Легалізація (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом»

1. Вчинення фінансових операцій та інших угод з грошовими коштами та іншим майном, здобутих завідомо злочинним шляхом, а також використання зазначених коштів та іншого майна для здійснення підприємницької або іншої господарської діяльності, а також створення організованих груп в Україні чи за її межами для легалізації (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих завідомо злочинним шляхом» [4].

В 2005 році Верховний Суд України, узагальнивши практику застосування статті 209 Кримінального кодексу України, видав Постанову Пленуму від 15.04.2005 № 5 «Про практику застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» [8]. У зв'язку із неодноразовими змінами диспозиції статті 209 Кримінального кодексу України, ратифікацією Україною ряду міжнародних конвенцій, частина положень вказаної Постанови застаріли, а деякі суперечать сучасному розумінню легалізації (відмивання) майна.

Остання трансформація статті 209 Кримінального кодексу України відбулася внаслідок прийняття Верховною Радою України нової редакції Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», який набрав чинності 28.04.2020 [9]. Таким чином, чинна редакція частини першої статті 209 Кримінального кодексу України виглядає наступним чином:

«Стаття 209. Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом»

1. Набуття, володіння, використання, розпорядження майном, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом, у тому числі здійснення фінансової операції, вчинення правочину з таким майном, або переміщення, зміна форми (перетворення) такого майна, або вчинення дій, спрямованих на приховування, маскування походження такого майна або володіння ним, права на таке майно, джерела його походження, місцезнаходження, якщо ці дії вчинені особою, яка знала або повинна була знати, що таке майно прямо чи опосередковано, повністю чи частково одержано злочинним шляхом [4].

Основним безпосереднім об'єктом злочину є встановлений з метою протидії залученню в економіку майна, одержаного злочинним шляхом та виконання Україною взятих на себе міжнародно-правових зобов'язань, порядок здійснення господарської діяльності, а також порядок вчинення цивільно-правових угод в частині особистого та іншого подібного використання майна, не пов'язаного з господарською діяльністю. Додатковим безпосереднім об'єктом виступають інтереси правосуддя, нормальне функціонування фінансової системи, засади добросовісної конкуренції.

Предмет цього злочину – майно, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом. Майно вважається таким, що одержане злочинним шляхом, якщо воно прямо або опосередковано отримано в результаті вчинення кримінального правопорушення. Наприклад, предметом аналізованого злочину слід визнавати те майно, яке отримане в обмін на здобуте злочинним шляхом або внаслідок його іншої реалізації. Головне, щоб винна особа, яка опинилась на кінці цього своєрідного ланцюжка, усвідомлювала відповідне джерело походження майна, а спосіб його одержання не був вчиненням діяння, що містить ознаки складу злочину, передбаченого статтею 209 Кримінального кодексу України.

Для кваліфікації за статтею 209 Кримінального кодексу України не має значення мінімальна вартість майна та місце вчинення предикатного

злочину, тобто місцем одержання майна, здобутого злочинним шляхом може бути територія як України, так і іноземної держави. В останньому випадку вимагається, щоб діяння – джерело доходів визнавалось злочином одночасно і за кримінальним законом іноземної держави, і за Кримінальним кодексом України.

Об'єктивну сторону злочину характеризують альтернативно зазначені в частині першій статті 209 Кримінального кодексу України дії, які утворюють дві групи з різною конструкцією об'єктивної сторони.

Першу групу утворюють дії, які вчинюються з майном, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом, а саме: набуття майна; володіння майном; використання майна; розпорядження майном; переміщення майна; зміна форми (перетворення) майна.

При цьому здійснення фінансової операції, вчинення правочину з майном, одержаним злочинним шляхом, є способом або інструментом набуття, володіння, використання чи розпорядження таким майном.

Учинення особою хоча б однієї з цих альтернативних дій утворює об'єктивну сторону злочину і кваліфікується як закінчений злочин. Тобто, склад злочину є формальним.

До другої групи відносяться дії, спрямовані на приховування, маскування: походження такого майна; володіння майном; права на таке майно; джерела походження майна; місцезнаходження майна.

Учинення таких дій з будь-якою зазначеною спрямованістю кваліфікується як закінчений злочин.

Суб'єктивну сторону злочину характеризує вина в формі прямого умислу, для якого обов'язкове усвідомлення винною особою того, що майно одержано злочинним шляхом. Таке усвідомлення може бути пов'язане з винесенням судом обвинувального вироку за предикатний злочин, про що знає особа, або усвідомлення може базуватись на знаннях фактичних даних про походження майна від злочинного діяння (за відсутності знань про судовий вирок або самого вироку).

Суб'єктом злочину, передбаченого статтею 209 Кримінального кодексу України, визнається фізична осудна особа, яка дося-

гла 16-річного віку до моменту вчинення цього злочину. Ним може бути: а) як особа, яка легалізує майно, одержане злочинним шляхом іншою особою, б) так і особа, яка спочатку вчинила предикатний злочин і здобула майно, а потім його легалізувала. В останньому випадку йдеться про множинність (як правило, сукупність) злочинів.

Кваліфікуючі ознаки злочину – повторність; вчинення за попередньою змовою групою осіб; у великому розмірі; вчинення організованою групою; в особливо великому розмірі [7].

Умисне ухилення від сплати податків є також найбільш поширеним кримінально караним діянням на шкоду економічним інтересам держави, яке вчиняється транснаціональними організованими злочинними угрупованнями.

Як правило, під дію статті 212 Кримінального кодексу України «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)» підпадає діяльність, спрямована на неправдиве подання інформації в податковій звітності, яка супроводжується підrobкою первинних та інших документів, у тому числі «безтоварними» операціями.

Об'єктом злочину являється встановлений законодавством порядок оподаткування юридичних та фізичних осіб, який забезпечує за рахунок надходження податків і зборів (обов'язкових платежів) формування доходної частини державного та місцевих бюджетів, а також державних цільових фондів.

Предмет злочину – це грошові кошти, які підлягають сплаті як податки і збори (обов'язкові платежі), що входять в систему оподаткування і введені у встановленому законом порядку.

Об'єктивна сторона злочину характеризується сукупністю трьох ознак:

1) діяння – ухилення від сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), що належать до системи оподаткування;

2) суспільно небезпечні наслідки у вигляді фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у значних, великих або особливо великих розмірах;

3) причинно-наслідковий зв'язок між діянням і наслідками.

Стаття 212 не конкретизує спосіб ухилення від сплати податків і зборів (обов'язкових

платежів). З огляду на статтю 374 Кримінального процесуального кодексу України, у мотивувальній частині вироку має бути зазначено, у який саме спосіб було вчинено злочин [10]. До найпоширеніших способів цього злочину належать: внесення завідомо неправдивих даних до документів або взагалі їх неподання, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків і зборів (обов'язкових платежів); приховування та заниження об'єкта оподаткування.

До інших способів вчинення цього злочину належать, зокрема: ухилення зареєстрованих суб'єктів підприємницької діяльності від взяття на облік у контролюючих органах; умисне заниження податкових ставок; умисно неправильне обчислення сум податків і зборів (обов'язкових платежів) або бази оподаткування; певні зловживання з податковими пільгами.

Суб'єкт злочину спеціальний, зокрема це: службова особа підприємства, установи, організації незалежно від форми власності; особа, яка займається підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи; будь-яка інша особа, яка зобов'язана сплачувати податки і збори (обов'язкові платежі).

Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим або непрямим умислом. Особа, яка не сплачує обов'язковий платіж податкового характеру, що стягується з фізичної або юридичної особи, лише у тому разі усвідомлює суспільну небезпеку своєї поведінки, коли вона знає про покладений на неї податковим законодавством обов'язок і про те, як належним чином його слід виконувати. У зв'язку з цим у кожному конкретному випадку застосування статті 212 Кримінального кодексу України має встановлюватись рівень знань обвинуваченого (підсудного) у сфері податкового законодавства. Потрібно доказувати, що порушення фінансово-правових норм зроблені умисно, а не сталися у результаті арифметичної помилки, неправильного тлумачення нормативних актів чи спірного розуміння юридичної природи фактів, що впливають на процес нарахування та сплати податків і зборів (обов'язкових платежів).

Про умисний характер поведінки порушника податкового законодавства можуть свідчити, наприклад, такі обставини: складання і використання підроблених документів;

ведення «подвійного» (офіційного та неофіційного) обліку (так звана подвійна бухгалтерія); наявність у місцях реалізації документально неоформленої продукції; неоприбуткування готівкової виручки, отриманої за поставлені товари, виконані роботи, надані послуги; заниження обсягу реалізованих товарів; укладання фіктивних угод; відсутність документів, необхідних для складання податкових декларацій і розрахунків, знищення документів або відмова від їх подання; приховування від контролюючих органів інформації про рух безготівкових і готівкових грошових коштів; невідображення у документах об'єктів оподаткування; необгрунтоване завищення валових витрат; нез'явлення протягом встановленого строку зареєстрованого суб'єкта підприємництва до податкового органу для взяття на облік як платника податків тощо.

Кваліфікуючими ознаками злочину є: вчинення його за попередньою змовою групою осіб; фактичне ненадходження коштів у великих розмірах; вчинення його особою, раніше судимою за ухилення від сплати податків і зборів (обов'язкових платежів); фактичне ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів в особливо великих розмірах [7].

З урахуванням того, що вищевказані кримінальні правопорушення можуть мати як внутрішньодержавний так і транснаціональний характер, актуальним постає питання визначення меж їх віднесення до транснаціонального злочину.

В цілому заслуговує на увагу думка про те, що для визначення злочину, вчиненого учасниками транснаціонального організованого злочинного угруповання необхідно звертати увагу на:

– громадянство суб'єкта складу злочину: для кожної окремої країни вчинений злочин є транснаціональним, якщо він вчинений іноземцем;

– динаміка злочину: національна злочинність має в основному статичні характеристики, головною з яких є прив'язаність більшості злочинців до місць свого постійного проживання. У свою чергу транснаціональна злочинність проявляється у постійному русі і динаміці. Особи, що вчинюють транснаціональні злочини можуть пересуватись з однієї країни до іншої та не мати постійного місця проживання;

– організованість транснаціональної злочинності: транснаціональна злочинність у сучасних умовах існує переважно у вигляді транснаціональних злочинних угруповань;

– професіоналізм транснаціональної злочинності розглядається як: високий рівень латентності та володіння злочинною майстерністю; системна діяльність, що здійснюється на постійній основі, як спосіб отримання доходів.

Також, має місце думка про те, що на відміну від національної, внутрішньодержавної злочинності, яка являє собою сукупність злочинів, феномен вчинення злочинів транснаціонального характеру – це і процес, і продукт функціонування, в першу чергу, великих і малих об'єднань злочинців, що діють на транснаціональному рівні. Тому, зазначається, що вказаний феномен складають, в першу чергу, не злочини, а особлива категорія осіб, що їх вчинюють – суб'єкти складу злочину [11, с. 17–18].

Вказані твердження заслуговують на увагу, проте якщо прив'язати сутність феномену транснаціонального злочину виключно до суб'єктів їх вчинення, а також розглядати відповідні явища в контексті діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань, це, на нашу думку, не зовсім правильно, якщо розглядати вказане питання з точки зору криміналістики. Вказане, зокрема не надає криміналістичного розуміння транснаціонального злочину, не розкриває тих його ознак, що мають значення для криміналістичного дослідження цих злочинів, їх розкриття та розслідування.

На думку А. Боссарда, злочин може бути транснаціональним, виходячи із свого характеру, тобто означати правопорушення, яке перетинає хоча б один кордон перед, протягом або після скоєння ... Деякі з таких злочинів транснаціональні за характером. У деяких інших випадках, транснаціональний характер виникає завдяки діяльності самого злочинця [12].

Заслуговує також на увагу думку Б.Д. Ярового, який зазначає, що злочин є транснаціональним, якщо окремі елементи його складу (об'єкт, об'єктивна сторона: діяння, наслідки, предмет злочинного посягання, суб'єкт) містяться в межах більше ніж одної держави [13].

На наше переконання, в основу розуміння злочину транснаціонального характеру має

лягти не тільки його суб'єкт, держава чи фізична особа, як, зокрема, й не міжнародні акти, що визначають злочинність певного діяння, а ознаки, які підкреслюватимуть його «транснаціональність». Такі ознаки чітко визначені у Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, зокрема злочин носить транснаціональний характер, якщо:

- він вчинений у більш ніж одній державі;
 - він вчинений в одній державі, але істотна частина його підготовки, планування, керівництва або контролю мала місце в іншій державі;
 - він вчинений в одній державі, але за участю організованої злочинної групи, яка здійснює злочинну діяльність у більш ніж одній державі;
 - він вчинений в одній державі, але його істотні наслідки мають місце в іншій державі [14].
- Вказані положення Конвенції являють собою міжнародно-правове розуміння ознак транснаціонального злочину.

На нашу думку, транснаціональність злочину повинна визначатись за такими основними ознаками: злочин вчинюється на території декількох держав; злочин вчинюється на території однієї держави, а злочинний наслідок має місце на території іншої держави; суб'єктом злочину є громадянин (громадяни) іншої держави. Вказані ознаки як окремо так і у сукупності являють собою іноземний елемент, який визначає транснаціональність злочину.

З урахуванням того, що кримінально-правова оцінка злочинного діяння є першочерговою та невід'ємною складовою кримінально-процесуальної діяльності, транснаціональність злочину також може бути визначена наявністю іноземного елемента в кримінально-процесуальних відносинах (під час розслідування конкретного кримінального провадження). Зокрема, іноземний елемент в кримінально-процесуальних відносинах має місце коли:

- об'єкт кримінально-процесуальних відносин знаходиться за межами країни, в якій розслідується кримінальне провадження (на території іноземної держави або міжнародній території);
- одним із суб'єктів кримінально-процесуальних відносин є іноземець, іноземна держава (іноземний державний орган), юридична особа-нерезидент, міжнародна організація;
- фактичний зміст процесуальних відносин реалізується за межами країни;

– юридичний факт, внаслідок якого виникають, змінюються чи припиняються кримінально-процесуальні відносини, має місце за межами країни, органи якої здійснюють провадження у справі;

– для регулювання кримінально-процесуальних правовідносин застосовуються норми права іноземної держави чи міжнародної організації.

Варто також відмітити, що наявність іноземного елемента в кримінально-процесуальних відносинах може бути як передумовою визначення злочину транснаціональним так і цілком логічною складовою розслідування такого злочину.

Отже, зробимо висновок, що обов'язковим етапом кримінально-правової оцінки діяльності транснаціональних організованих злочинних

угруповань на шкоду економічним інтересам держави є визначення іноземного елемента. Правильне встановлення всіх суб'єктивних та об'єктивних ознак такого роду злочинів є однією з основних передумов для розробки теоретичних положень методики розслідування транснаціональних злочинів на шкоду економічним інтересам держави і, відповідно, покращення діяльності правоохоронних органів у протидії злочинності в цілому.

Подальшими перспективними дослідженнями може бути кримінально-правова оцінка діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань на шкоду економічним інтересам держави в конкретних сферах економіки, зокрема на ринках цінних паперів, віртуальних активів, небанківських фінансових послуг, недержавного пенсійного страхування тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ус О.В. Кваліфікація злочинів: сутність та поняття. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія «Право»*. Харків, 2014. № 1106. С. 171–175.
2. Us Olga. Stages (periods) of qualification of crimes. *Proceedings of the VI International Academic Congress «Fundamental and Applied Studies in EU and CIS Countries» (United Kingdom, Cambridge, England, 24–26 May 2016)*. Cambridge : Cambridge University Press, 2016. P. 441–447.
3. Анісімов Г.М., Володіна О.О., Зінченко І.О., Панова М.І. Кваліфікація злочинів : навч. посіб. / за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. 356 с.
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 12.04.2023).
5. Статистика Офісу генерального прокурора : веб-сайт. URL: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika> (дата звернення 12.04.2023).
6. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 № № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення 01.02.2023).
7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. Копотуна І. М. Київ: КНТ, 2023. 932 с.
8. Про практику застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : Постанова Пленуму Верховного суду України від 15.04.2005 № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-05#Text> (дата звернення 12.04.2023).
9. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення 12.04.2023).
10. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 12.04.2023).
11. Біленчук П.Д., Кофанов А.В., Кобилянський О. Л., Паніотів Є. К. Транснаціональна злочинність : криміналістичний аналіз : монографія. Київ : Кий, 2011. 52 с.
12. Andre Bossard. *Transnational Crime and Criminal Law*. Chicago. Illinois: the Office of International Criminal Justice, the University of Illinois at Chicago, 1990. P. 3.
13. Яровий Б.Д. Інформаційно-правові аспекти протидії правопорушенням транснаціонального характеру. *Фінансово-правові дослідження: теорія та практика* : зб. тез. Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2006. С. 195–199.
14. Проти транснаціональної організованої злочинності : Конвенція ООН від 15.11.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення 12.04.2023).